

ROMANE LUMJAKE KONGRESESKI DEKLARACIJA 2023

Romano lumjako kongresi ikerdilo kotar o 15 gji ko 17 maji 2023 ano Berlin kote koter-lejipe lele manusha ando 30 Lumjake phuvja sar soj: Indija, Amerika, Germanija, Francuska, Belgija, Kosovo, Turcija, Polska, Srbija, Bugarska, Rumunija, Danska, Svedska, Belorusija, Slovakia, Britanija, Chehia, Makedonija thaj javera, jeke gendoa, kaj shaj te irinelpa dikhipe ko urgetno situacije ano kova arakelape o Romano komuniteti ani sa e Lumja. Fokusi isine savi e situacija e Romengiri ano momenti: diskriminacija ani sa Lumja, situacija e Romane nashle manushencar, thaj dar kotar o pobaro ekstremizam. Diskusija pali e situacija kote arakelape o Romano organizipe isine pobuter intenzivirimo. Kongresi isine phiravdo ko gjivdo-live ano internet, mila thaj mila (1000) manusha shunde o vakeripa thaj kerde diskusije ko socialno medije. Amendar andilo kaj musaj te aqova zorale ki amari identifikacija sar Nacija a na sar nacionalikuno-etnikuno minoriteti.

Diskusije si amenge urgetno mangle, soske arakhajamen ano bilaqi situacija. I kaj sako dive marajamen diskriminacija, rasizmoja, thaj amti-Romanizmeja, akava sa, sako diveja pobuter thaj pobuter bajrola. Maripa ani Ukraina prezentirinela bari dar, na samo e Romenge ani Ukraina, vaj i javere komunitetenge ano phuvja kaj o maripe shaj te phiravelpe. But Roma gjivdinena ano akala phuvja, phuvja ano kola isilen but hari rashtrakiri protekcija, phuvja ano kola ko po dumo phiravena baro niveli strukturikani thaj institucionali diskriminacija.

Roma na astarena phuv, na kerena teroristikune atakja, thaj na kerena maripa, Roma rodona po drumo emancipacijako. Bibahtake amen sijam maj bi-kamli Nacija. Na troma te kera palem bangipa, bangipa kova isine thaj panda isi panglo maripencar so isine thaj isi. Roma na lele protekcija sar so mangelapes, ni sar maripaske nashle manusha.

Procesja e transformacijake palo agor e Shudre maripasko barjarde socialikuno-ekonomikuno ulavdipe, diskriminacija thaj marginalizacija e Romengiri ano pobuter phuvja. Barjardo nacionalizmi thaj javera reakciokune ideologije, angja e Romen kaj te oven aktorja bangipaske. Maripa ano Balkan mukla pobuter Romen bi kherengo. Panda avdive gjivdiena ani dijaspora.

Bisterdo maripe ani Sirija isine lepardo ko akava Kongres. Pobare Lumjake phuvja nane pengjarde fakteja kaj Domja, sar kotor e Romengoro, arakhipe ano nashlipe sebepi akale maripasko, thaj na sine pengjardutne sar nashle manusha.

Strukturikani thaj institucionalikuni diskriminacija but drom na pengjargjona, vaj kerelape ignoracija, ano sa Evropake phuvja. Rasistikuni zor prezentirinela seriozno problemi ano pobuter phuvja. Ekremizmo thaj popularizmo ani politika thaj amalipe anena ano bilaqi situacija Romano komuniteti ki pobuvli Evropa.

Na isijamen vrama te nashala. Lumjake Kongreseja kergjam platforma, kote sakova duj bersh ka arakhamen, thaj kaj shaj te informirina Romani populacija ki pobuvli Lumja, pali momentalno situacija e Romengiri, dikhlaripe aktuelno situacija, thaj diskusija palo strategije, struktura thaj manglipa. Sa jek reforma e politikake gji ko Roma isi majmahatno-importatno.

Akaleja deklarisa odova so manga thaj amare manglipa, kaj shaj te sigurina polaço avutnipa:

Ko than e hakajengo thaj chachipe:

- te lelpe sar so mangelape butikeripe pali confirmacija thaj mashkar pasharipe e genocidesko upral o Roma ki pobuvli Evropa, so isine ano Dujro Lumjaki maripa;
- Te ovel pengjardutno o 13 Juni sar dive komemorizacjako palo Kosovake Roma kola isine paldime Kosovata 1999 bersh; te qivelpe puqipa palo khera thaj phuvja, kola isine zorea lele, anglal tha palal Kosovake maripastar; te rodelpe kompenzacija palo rumime Romane khera, kompenzacija palo dukhavipe ko zorea dendo phiravipe ano kampja-phuv kola isine perde oloveja;
- te ovel poloki procedura ani recepcija e Romengiri ando maripakse zone, thaj kola rodona beshibasko than; bi-dokumentirime Roma mangelape te ovelen hakaja sar odola kaj si dokumentirime;
- te sigurinipe statusi e protekcijako e Romenge, kola rodona than palo lengo paldipe, sar sebepi e rashtrake thaj bi-rashtrake paldipastar, vaj strukturikani thaj institucionalikuni diskriminacija;
- te kerelpe buti ko chivdipa e anti-Romanizmeske kanuneske-krisekse thaj javera kriseske promipa, thaj te qivenpe ano butikeripa legalune pozitivikune prepozicije;
- pobuvlo vakeripa palo hakaja e Romengere ano sa aspektja thaj nivelja sociolikune, sastipaske, ekonomikune thaj politikune participacijako;
- formiripa e timengoro palo dikhipa e strukturalikune, institucionalikune thaj personalno diskriminacijake, vaj bilaqipe thaj bi-kamipe palo Roma;
- te kerelpe intervencija kontra akale bilaqipe kaj keranape palo Roma;
- te delpe suportu palo legalikuno thaj socijulikuno vakeripa specijalizirimo pali protekcija thaj prezentiripe e Romane hakajengo, thaj te kerelpe buti kontra e anti-Romanizmeske ano sa o phuvja.

Ko than e vazdipe e gogjarevipasko thaj barjaripe e soliraditesko:

- Phiravdo vakeripa palo formiripa e timengo palo edukacija e butikerutnenge ko publikune institucije, thaj mashkar-temutne organizacije pali diskriminacija thaj anti-Romizam;

- vazdipa e gogjavipasko mashkar majoriteti ko balancirimo raporti palo Roma, maripa kontra e Romane stereotipenge, thaj promocija kulturake mashkar-halovipaske;
- te inicirinelpe Romane medijenge mashkar-pandipa (Network), koja ka kedel medije tali Evrope, thaj ka kerel promocija mashkar butikeripa e Romane medijencar, jeke gendoa te zorolol Romano komuniteti;
- Network ka del phikodejipa-suporto pali profesionalizacija e Romane mediejnge, kerel promocija savonaibe ano raportirinipe, thaj inicirinel ko generalno medijikune organizacije te reportirinen palo situacija ano koja Roma arakhenape, thaj kerene promocija palo halovipe;
- pohor solidariteti thaj zoralipe kulturake phandipa Indijaja thaj phuvjencar kotar Bliski Istok;
- te lenpe mere palo vazdipa e gogjavipasko palo solidariteti mashkr o Roma thaj na-Roma, qivdipaja kaj te zoralipe e demokratija thaj aktivizam.

Ko than e politikune promibaske:

- kerelpe promocija palo politikuno kotor lejipa e Romengoro ano UN thaj lake agencije, EU, thaj javera regionalikune thaj mashkar-themutne organizacije;
- kerelpe promocija e Romengiri sar jek aktivikuno participanti e politikune scenako, qivdipaja lenge participacija ano zoralipe e demokratijako thaj demokratikune procesenge;
- te delpe phiko-dejipa bukjenge kontra diskriminacijake ano edukacija, butikeripaske thaj kherutnipaske; fokusi mangelape te qivelpo ko tiknaripe strukturikane thaj institucionalno diskriminacijake;
- te kerelpe promocija palo politikuno qivdipe: institucije mangelape te sigurinen kaj Roma isi ko perdo than-adekvatno lena kotor ko politikune decizije. Te kerelpe promocija Romane liderege, kotor lejipa ano parlamentja thaj governmentja-rashtrake uqe distance, te kerelpe meh-anizmja palo Romano puqipa;
- te vazdelpe permanentno ofisi-kancelarija palo Romano komuniteti ko Brisel, kova ka ovel kerdo ani baza transparentno strukturengi; kancelarija koja ka lel upral peste mashkar themutne edukativno-akademsko butikeripe thaj urgetno situacije Romane komunitatesko, so majbut I pali komunikacija thaj phiravipe e lobesko;
- te kerelpe-vazdelpe Evropaki Politikuni Partija e Romengi, koja ka reprezerentinel interesja e Romengi ko Evropako niveli.

Beshaja jekhe thane ano amaro perdo qivdipe pali protekcija e Romana Nacijake, pali promocija shukaripaski thaj siguripa sa jekhipaski Romaane personeske ano sa e Lumja. Musaj te muka ki rig pasivikuno gendipa. Musaj te phandamen thaj mashkar amende te da phiko dejipa-suporto. Amen ka da zor palo odova so mangelapes e Romenge, thaj te la kontropla palo amaro avutnipa.isijamen mangipa palo zorale thaj phiko dejutne-suportime skstrukture ano amaro komuniteti. Amare thaj avutne generacijenge.

Berlin, 17. maj 2023.